

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2000 m. sausio 22 d.

Nr. 16 (4)

Saturday supplement January 22, 2000

No. 16 (4)

„Kaltinu!“

Algimantas A. Naujokaitis

Prieš kelis metus pirmą kartą apsilankęs netoli Salantų esančioje Viliaus Orvido sodyboje, pamatęs akmens skulptūras, kitus meno darbus, egzodo poetas ir garsus filmininkas Jonas Mekas pasakė, kad jis niekur nieko panašaus nebuvo matęs (apie šią sodybą jau buvo rašyta *Drauge* kultūriniam priede 1999 m. gegužės 29 d. laidoje). Grįžęs į New York, savo laiškuose į Lietuvą J. Mekas rašė: „Brancusi, Moore, Smithson — svarbūs dvidešimtojo amžiaus skulptūros istorijoje. Bet Orvidas lygiai svarbus. Tu stovi tarp visų tų akmenų ir jauti tokią didelę žmogaus jėgą, tokį neapsakomą atsispindėjimą prieš visas totalitarines jėgas. Orvido sodyba yra paminklas, himnas, oė individualizmui, žmogaus sielai; manifestas prieš viską, kas nori užgniaužti žmogaus individualumą. Ateis laikas, kai pasaulio meno studentai iš Japonijos, Amerikos ir Paryžiaus plauks į Salantus, kaip jie plaukia į St. Michel, Taj Mahal ar Stonehenge“.

J. Mekos pranašavimai apie V. Orvido sodybą ir jo skulptūrų garsą pasaulyje jau pradeda pildytis. Čia atvyksta vis daugiau lankytojų iš užsienio kraštų. V. Orvido sodybą atidžiai apžiūreję, specialistai iš karališkosios Britų Architektūros akademijos buvo taip sužavėti akmens stebuklais, kad užsimojo Londone surengti konferenciją apie Vilių Orvidą, jo unikalias akmens skulptūras ir sodybą. Bet tie patys britai suglumo ir pasipiktino, kad šis unikalios sodybos muziejus po atviru dangumi apieista, net niokojama, o — skaudžiausia — Orvido darbų nevertina, net ignoruoja Lietuvos kultūrininkai, Valstybinės institucijos.

Iš tiesų, ypač prieš keletą metų, V. Orvidui staiga mirus prie naujo akmens darbo, emė

nykti ne tik sodyba, V. Orvido puoselėta savita, unikali aplinka, bet ir jo skulptūros. Nepriklausomai nuo turtus nesuapratę, nesąžiningi žmonės niokioja, daužo, nežinia kur išgabena. Lietuvos Kultūros ministerija V. Orvido sodybą ir jos meno turtus net neįrašė į valstybės saugomų vertybių sąrašą. Panašiai buvo ir sovietiniais laikais. Tuometinei valdžiai ypač nepatiko krikščioniškų vertybių motyvai V. Orvido darbuose.

J. Mekas, kaip lietuvis, Lietuvos Valstybinės premijos laureatas, ne kartą kreipėsi į kultūros ministrą, kitus pareigūnus, prašė ir ragino, dėl Dievo meilės, daryti viską, kad V. Orvido stebuklas būtų apsaugotas. Deja, niekas neįsijaušė, o sodyba ir jos meno darbai virto vos ne šiukšlynu.

Nepakęsdamas tokios grėsmingos padėties, J. Mekas kartu su kitais JAV, kitų valstybių garsiais menininkais parašė kaltinimą — pareiškimą pavadintą „l'Accuse!“ (prancūzų revoliucijos šūkis „Kaltinu!“). Kartu su J. Meku jį pasirašė Hermann Nitsch, Brigitte Cornaud, Robert Frank, Philip Glass, John Zorn, kiti Vakarų pasaulio meno žmonės, o taip pat grupė New Yorke besitobulinančių jaunų lietuvių menininkų — Arūnas Kulikauskas, broliai Andrius ir Dalius Naujokaitiai, Auguste Varkalis, Julius Žilčiauskas — Žil. Jų kaltinimas — pareiškimas per šiuos elučių autorius buvo perduotas ir lapkričio viduryje paskelbtas dienraštyje *Lietuvos aidas*. Kaltinime rašoma:

„Mes kaltiname Lietuvos kultūros ministeriją ir Lietuvos vyriausybę už Orvido sodybos neapsaugojimą, neatsakomybę ir lengvabūdišką leidžiančią naikinti vieną iš kiliausių Lietuvos ir Europos meno kūrinių; Mes kaltiname Lietuvos



Vilius Orvidas — maldininkų žygyje pėstiomis iš Vilniaus į Žemaičių Kalvariją 1989 metais. Nuotr. Romualdo Poterskio

meno ir kultūros darbuotojus, poetus, rašytojus, dailininkus, skulptorius ir visus kitus, neprotestuojančius ir pasyviai stovinčius nuosavybei, leidžiančius Orvido sodybai nykti;

Mes kaltiname Lietuvos architektų sąjungą, atvirai šmeižiančią Orvido sodybą lankytojams iš kitų kraštų, kurie Orvido sodybą supranta ir gerbia labiau negu patys lietuviai.

Pakilkite aukščiau už savo asmenines ambicijas ir pagerbkite darbus tų, kurie sukurė pasaulinio lygio kūrinius, tokius, kaip Orvido sodyba.

Tegu tai bus jūsų 2000-ųjų metų priesaika ir darbas, be kurio jums bus uždrausta įžengti į 21-ji šimtmetį. Jeigu ne: ten jūs būsite pastatyti prie sienos už neatsakomybę ir savo tautos meno kūrinių naikinimą“.

Lietuvos jaunimas raginamas sukilti, protestuoti prieš neatsakomą pareigūnus, kurie žiūri pro pirštus į Orvido sodybos lėtą sunaikinimą.

Dėl šio kaltinimo nejuokais sunerimo Lietuvos vyriausybę, Kultūros ministeriją,

kultūrininkai. Netrukus Vilniuje, Menininkų rūmuose (Rotušėje), visuomenė buvo pakviesta į atvirą pokalbį dėl žastanties V. Orvido sodybos ir joje esančių meno vertybių. Dalyvavo Seimo, vyriausybės, Kultūros ministerijos, kitų žinybų atstovai.

Pripažindamas, kad J. Mekas ir jo kolegų kaltinimas buvo sukrečiantis savo griežtu tonu, Seimo pirmininkas Vytautas Landsbergis minėtame pokalbyje-diskusijoje pripažino, kad tie kartūs žodžiai iš esmės yra teisingi. Pasak V. Landsbergio, valdžios žmonės dėl Orvido sodybos likimo iki šiol tik pasikalbėdavo, pasiūlydavo, nesuprasdami, neįsijaušdami, kokio didelio masto yra Orvido darbai. Seimo pirmininkas tiesiai — šviesiai pripažino, kad, tiek valdžios vyrai, tiek kultūrininkai dėl to yra apklautę, visi kalti.

V. Landsbergis sakė, kad V. Orvido sodyba yra visos mūsų tautos turtas ir dėl jo apsaugojimo turi būti priimtas valstybinis sprendimas, o gal ir specialus Seimo įstatymas. Tam pritarė brolis pranciškonas Astijus Kungys,



Vilius Orvidas, „Švč. Mergelės Marijos Lurdas“. Apie 1985 m. Garidelės kaimas, Salantų rajonas. Nuotr. Jono Danausko



Grupė pokalbio apie V. Orvido sodybos likimą dalyvių — kalba Lietuvos kultūros ministras A. Bekša. Nuotr. Algimanto Žižūno

OFM. Jis sakė, kad Kretingos broliai pranciškonai, kurių broliai priklausė ir V. Orvidas, kai ką mėgino padaryti, saugant ir tvarkant sodybą. Deja, nepavyko. Dabar joje daug kas sugriauta, negrįžtamai sunaikinta.

Kai kurie Kultūros ministerijos valdininkai, tarp jų Valstybinės paminklo saugos komisijos narys G. Drėmaitė, net Kretingos rajono, kurio ribose yra Orvido sodyba, meras J. Šakinis, pasiremdami nuostata, kad ta sodyba yra privati Orvido artimųjų nuosavybė, jos apsaugą ir tvarkymą vėl mėgino įpaužinti į painingą įstatymų, biurokratizmo voratin-

klus.

Laimė, ryžtingą poziciją užėmė kultūros ministras Arūnas Bekša. Jis sakė, kad, nors dabar trūksta pinigų, bet Orvido sodybos meno turtus būtina apsaugoti ir sutvarkyti. Pritardamas Seimo pirmininkui V. Landsbergiui, ministras sakė, kad Orvido sodyba turi tapti Valstybės nuosavybe ir tai dera įteisinti įstatymu. Ministras A. Bekša užtikrino, kad jau šiemet turi būti šių pastangų rezultatas.

Jau atėjo ir pirmosios neblogos žinios. Paskutiniame 1999-ųjų metų Kultūros ministerijos informaciniame biuletenyje Kultūros gyvenimas buvo pranešta, kad ministro įsakymu sudaryta komisija jau svarstė V. Orvido skulptūrų sodybos sutvarkymui reikalingų juridinių, administracinių, finansinių priemonių planą. Nutarta V. Orvido sodybą įrašyti į Lietuvos Respublikos nekilnojamojo vertybių registrą, o ateityje šiai sodybai suteikti muziejaus statusą, taip pat atlikti skulptūrinių kompozicijų bei konstrukcijų ekspertizę ir jų konservavimo darbus.

Neduok, Dieve, kad šie gražūs užmojai vėl liktų tik popieriuose...

Suprasti V. Orvido sodybos meninę vertę, apie kurią kalbėjo ir rašė J. Mekas, padės leidyklos „Baltos lankos“ neseniai išleista knyga-albumas *Vilius Orvidas*. Tai nemaža knyga, kurioje sudėta daug šio skulptoriaus darbų ir sodybos nuotraukų, o taip pat leidinio parengėjas Vaidotas Žu-

ko tekstai, V. Orvido sodybos lankytojų atsiliepimai, ji pažinusių kultūrininkų mintys apie šio skulptoriaus asmenybę ir jo meno stebuklą. Ypač įdomūs paties V. Orvido užrašai. Knygos įžangoje rašoma: „Po Viliaus Orvido mirties 1992 m. rugpjūčio 5 d. liko keli jo paties vaikiškomis raideis surašyti sąsiuviniai — daugiausia religinių tekstų fragmentai: Šventojo Rašto, Šv. Augustino *Ispazinių*, bažnytinių giesmių ištraukos ir kita. Ant vieno viršelio užrašas: „Dabar tesusirenka visi pasiilgę rojų, poilsio ir ramybės vietos, amžino laimėjimo vietos, kur nebėra ko bijoti Barbarui... Gaila, kad knygon sudėti ne visi V. Orvido užrašai, o, atrodo, tik nedidelė jų dalis. Be to, knygos pristatyme dalyvavę kultūrininkai sakė, jog leidinyje įdėtos V. Orvido darbų nuotraukos ne labai vykusios, reportažinės.“

Vis dėlto knygoje yra nemažai įdomių vertingų puslapių apie V. Orvido asmenybę ir jo kūrinius. Tarp kitų įdomių ir vertingų jo meno apibūdinimų rašoma, kad V. Orvidas, kaip skulptorius, darbo metodas — „vien už žmogumi, atrodo, lengvais kalto prisilietimais, įkirtimais, akmens neprievartaujant, neprimetant jam savo valios, taktiškai, mandagiai pasiekti neįtikinamai stiprią išraišką“.

Pageidaujantys įsigyti knygą *Vilius Orvidas* gali kreiptis į leidyklą „Baltos lankos“ (Vilnius, 2001, Mesinių 4, Fax (22) 220152.



Knygos-albumo Vilius Orvidas sudarytojas Vaidotas Žukas. Nuotr. Algimanto Žižūno



Miesto aukoje esanti Orvidų sodyba. Nuotr. Aleksandro Kastelnicko

Jis neliko nežinomas

Jubiliejiniai renginiai ir knyga — kompozitoriaus Vlado Jakubėno 95 metų sukakčiai paminėti Lietuvoje.

Irena Skomskienė

1999 m. gruodžio mėnuo Lietuvoje praėjo su kompozitoriaus Vlado Jakubėno talento ir asmenybės atminimo ženklu. Trys renginiai (Kaune, Vilniuje ir Biržuose) su šio menininko kūrybos koncertais ir knygos apie jį suktuvėmis sutelkė gausų giminę sukurto visuomeninių organizacijų ir specialistų būrį: kompozitoriaus Vlado Jakubėno draugiją, Lietuvos Teatro, Kino ir Muzikos muziejų, Kompozitorių sąjungos Kauno skyrių, Lietuvos Muzikos akademiją.

Pirmasis renginys įvyko Kaune gruodžio 8 d. Vlado Jakubėno jaunystės mieste, kur dirbo 1932–1944 m., todėl koncerto repertuarą sudarėme iš kūrinių, parašytų Kaune (išskyrus du kūrinius).

Vakara vedė kompozitorių sąjungos Kauno sk. pirmininkė kompozitorė Dalia Kairaitytė ir pianistas Saulius Gerulis, menotyro mokslų daktaras.

Knyga apie Vladą Jakubėną pristatė vilnietė, kompozitoriaus Vlado Jakubėno draugijos Lietuvos sk. vicepirmininkė Irena Skomskienė.

Pilna Kauno Menininkų namų salė miesto centre — buvo jaukus prieglobis prieškarinės Lietuvos menininko atminimui. Atlikėjai jautė tą aurą, kuri įkvėpė juos apoteozės išraiškai. Ypač tai buvo ryškų pianistų repertuarą, o vokalistai pažėrė tiek dvasinės šilumos, jog klausytojai, vakarui pasibaigus, nepanoro skirstytis, vis dar būrėsi prie parodos — „Dokumentinės autentiškos medžiagos ekspozicija iš kompozitoriaus Vlado Jakubėno atsiminimų ir šeimos bičiulių asmeninio archyvo“. Ekspoziciją parėngė Gražina Slavėnas (JAV) ir Marija Pečiukonienė (Vilnius). Dauguma eksponatų iš Edvardo Sulaičio asmeninio archyvo.

Grazu prisiminti, kad šalia patyruos, visai Lietuvai žinomos, pianistės Sonatos Biečionytės (Kauno J. Gruodžio konservatorijos dėstytojos), gan įspūdingai sublizgėjo ir nauja žvaigždė — jaunas pianistas Darius Kudirka, atlikęs sudėtingą Vlado Jakubėno Rapodiją Nr. 2. Jeigu jam Dievas duotų mecenatą — garantuotų, — jis pasiektų neilgų atlikėjų meno viršūnių. Ir svarbiausia — visų pirma per Vlado Jakubėno kūrybą. Tą jis įrodė ir pakartotinai (Vilniuje). Melodija-legenda nuosirdžiai ir profesionaliai atliko jauna smuikininke Milda Kasperavičiūtė.

Solistės Teresės Chmielewskaitės koloratorinis sopranas nukėlė klausytojus į prieškarinio Kauno Parnasą (1935–1940). Vlado Jakubėno dainos Fausto Kiršos ir Kotrynos Grišaitės žodžiais — priminė prieškarinės Operos Lietuvos meno šventovės laikus, nes šios dainos prilygsta operų arjomai, todėl ne bet kur atlikėja gali jų imtis.

Pasigėrėtinai skambėjo ir laudies dainos, atliekamos solisto Juozo Malikonio, fortepijonu palydint V. Daugirdienės.

Taigi apskritai Vlado Jakubėno 95-mečio vakaras Kaune buvo organizuotas nepriekaištingai, praėjo žymiai geriau, nei tikėtasi ir teikė nepaprastų akimirkų tiek publikai, tiek atlikėjams.

Kompozitoriaus mirties dieną (gruodžio 13-tąją) analo-

giškas vakaras įvyko Vilniuje. Tiesa, iškilmingas, su platesne programa, pradedant mokslinė konferencija, tema „Vlado Jakubėno kamerinė muzika“ (buvusiose Radvilų rūmose, dabar Lietuvos Teatro, Kino ir Muzikos muziejaus salėje, Vilniaus g. 41, priešais Sv. Kotrynos bažnyčią). Pranešimus skaitė: „Vlado Jakubėno solinių dainų muzikinės kalbos ypatumai“, pranešėjas kompozitorius Vytautas Kairiūkštis, „Vlado Jakubėno kūryba fortepijonui“, pranešėjas menotyro mokslų daktaras Saulius Gerulis, „Vlado Jakubėno Styginių kvarteto kūrybos ir atlikimo ypatumai“, pranešėjas prof. Petras Kunca.

Mokslinė konferencija (jau trečia Lietuvoje), š.m. tema: kamerinės Vlado Jakubėno muzikos klausimu — atverė tiesą, jog esame nusikariausę savo muzikos istoriją ir muzikologiją, per lėtai žengdami V. Jakubėno pažinimo keliu. Nauja mokslinė konferencijoje buvo tai, kad kompozitoriaus V. Kairiūkštis iškėlė V. Jakubėno solinių dainų stiliistikos sąveiką su valstybinės kalbos ypatumais, o menotyro dr. S. Gerulis drąsiai lygino V. Jakubėno fortepijoninę kūrybą su pasaulio garso įžymybės Ferencio Listo (1811–1886) rapodijomis. Lygindamas abiejų V. Jakubėno rapodijų (1936–1949) faktūrą su F. Listo rapodijomis, — S. Gerulis įtikino, kad V. Jakubėno kūryba pasirodys ne toks efektingas ir techniškai, ne toks elegantiškas ir imponantiškas, tačiau racionalus ir savitas kompozitorius, neištrėpęs madingo romantinio pianizmo korifėjų šešėliuose.

Smuikinininkas prof. Petras Kunca, pats atlikęs su Vilniaus kvartetu (1999.02.05. Nacionalinėje filharmonijoje) V. Jakubėno styginių kvarteto op. 4. — pažvelgė į kūrinių įvairius aspektus:

1. kaip atlikėjas: „kūrinys patrauklus meninės medžiagos ir formos originalumu“;

2. kaip pedagogas, kuriam rūpi šio kūrinio reikšmė dabartiai; t.y. ugdant valstybinės kamerinės muzikos atlikėjus ir jų mokytojus: „Nors atlikėjai, ruošdami V. Jakubėno Styginių kvarteto koncertiniam atlikimui, turi skirti palyginti daug laiko repetacijoms, kūrinys suteikia pasitenkinimo natūralia tempų ir charakterių kaita, laisva balsavimu, kompaktišku skambesiu“;

3. kaip muzikologas-istorikas pirmasis Lietuvoje apibrėžė V. Jakubėno styginių kvarteto vietą valstybinio kvarteto žanro raidoje ir tautinėje muzikos istorijoje: „Tai, kad prieškarinėje Lietuvoje nebuvo susidomėta V. Jakubėno styginių kvartetu — irgi lietuviškojo kvarteto žanro istorijos dalis“. Plačiau apie tai skaitytojai ras knygoje *Vladas Jakubėnas*, Kaunas, 1999, p. 272–282.

Apskritai mokslinė konferencija davė reikšmingų mokslinių rezultatų. Parodė, kad ir toliau mūsų uždavinys — išsaugoti mokslinį objektyvumą ir plėtoti gerai argumentuotą Vlado Jakubėno kūrybinio palikimo analizę, ne tik Lietuvoje, bet ir plačiame tarptautiniame moderniosios muzikos kontekste.

Vilniuje prieš koncertą va-

karo vedantysis muzikologas Vaclovas Juodpusis, kompozitoriaus Vlado Jakubėno Draugijos skyriaus pirmininkas, pristatė naują knygą — *Vladas Jakubėnas*. Kaunas, 1999. Išleido V. Jakubėno draugijos Lietuvos skyrius.

Knygos pristatyme dalyvavo šio leidinio rėmėja Dalia Bobelienė. Devenų Kultūros fondo prezidentė ir Vlado Jakubėno Draugijos Lietuvos skyriaus narė nuo 1997 m. Kadangi ji asmeniškai pažinojo Vladą Jakubėną, — vakaro metu buvo pakviesta pasidalinti apie jį prisiminimais. Kompozitorius Jurgis Gaižauskas, kaip buvęs V. Jakubėno mokinys Kauno konservatorijoje, taip pat mielai prisiminė savo mokytoją.

Sostinėje Vlado Jakubėno Kamerinės muzikos koncertas buvo kur kas turtingesnis kūrinių ir jų atlikėjų, nors didžioji programos dalis (pianistai ir vokalistai) liko ta pati. Vilniuje V. Jakubėno „Melodija-legenda“ atliko kita sudėtis: Loretta Bartkevičiūtė (smuikas), akompanavo Birutė Bizavičiūtė. Ansamblių parengė Muzikos akademijos profesorė Kornelija Kalinauskaitė-Pledzinskienė.

Pirmą kartą Lietuvoje su skambesiu V. Jakubėno kūrinių „Seranada“ violončelei ir fortepijonui (Kaunas, 1936) atliko Gražina Menkevičiūtė, Muzikos akademijos koncertmeisterė, violončelininkė ir pianistė Dovilė Laimutytė, magistrantė. Ansamblių parengė prof. P. Kunca. V. Jakubėno Styginių kvarteto (Berlynas, 1931–1932) atliko Valstybinis Vilniaus kvartetas: Audronė Vainionaitė (I smuikas), Artūras Šilalė (II smuikas), Girdutis Jakaitis (altas), Augustinas Vasiliauskas (violončelė).

Jubiliejinį renginį baigiamasis akordas įvyko kompozitoriaus giminėje Biržuose. Renesansinėje Radvilų pilies salėje jauniausios atlikėjos (G. Menkevičiūtė ir D. Laimutytė) scenoje pasijuto kaip namie, todėl V. Jakubėno kūrinių atskleidė visų jo privalumų šviesą.

Pianistė Virginija Daugirdienė (kilusi iš Biržų) savo koncertinėje programoje pastoviai skambina „Du šokiai“ iš V. Jakubėno baletų „Vaivos juosta“ (transkripcijos fortepijonui), todėl Biržų vakaro koncerto metu jos interpretuojami „Mažoji velniuko“ ir „Miškinio šokiai“, prilygo tiesiog baletų spektaklio muzikinei-choreografinėi dramaturgijai, pažadint klausytojų norą kuo greičiau Lietuvos Operos ir Baletu teatre sulaukti premjeros „Vaivos juosta“.

Taigi kompozitoriaus V. Jakubėno muzika skamba jo tė-



Vladas Jakubėnas.

Filmas apie išeivijos lietuvių kelius

Padedant ir remiant Pasaulio Lietuvių Bendruomenę, Lietuvos televizijos darbuotojų grupė sukūrė dokumentinį filmą „Lietuvių Charta“ (režisierius J. Sabolius, operatorius G. Zalieskas, scenarijus autorė A. Kalinauskienė). Tai 46 minučių juosta apie lietuvių išeiviją, pasitraukusius į Vakarų, baigiantis Antrajam pasauliniam karui. Pasitraukusius Vilniuje esančius lietuvių išeivius, žurnalistas Lietuvos Televizijoje įvyko šio filmo peržiūra, o po Naujųjų metų per Lietuvos televizijos kanalą parodyta jo premjera.

Skausminga, pavojų ir vargą pilnų pasitraukimą iš tėvynės matome pirmuosiuose filmo „Lietuvių Charta“ kadruose. Juose — su vargana manta, pėsti ir pasikinkę nuvarytus arklus karo keliuose tėvynę paliekantys lietuviai. Karo keliuose juos tyko pavo-

nybė, atliekama ir patyruos, ir jaunų atlikėjų, ir studentų, nusinėdama į praeitį kompozitoriaus nuogastavimą (*Lietuvos aidas*, 1937, Nr. 6), kad jo kūrinių gali niekas niekuomet neatlikti ir jie liks niekam nežinomi. Tą nuogastavimą paneigė dabartis: Vlado Jakubėno jubiliejiniai koncertai.

Belieka pasidžiaugti, kad 95-tasis Vlado Jakubėno jubiliejus pasibaigė Lietuvos neeiliniu visuomenės dėmesiu ir meile šio kompozitoriaus asmenybei bei kūrybai.



Vladas Jakubėnas, žengdamas į Europą, galimai jį suveikė ne glaudžiai stiprumu, ne ekonominiiais turtais, bet intelektualiais išlaisvėjimais (Vilnius, 1994, Nr. 2). Nuotr. A. Grigaitis

Baltijos kraštų meno parodos pasaulinė premjera

2000 m. sausio mėn. New Yorke bus pirmą kartą rodomi Baltijos kraštų menininkų darbai, sukurti prieš ir po šių kraštų nepriklausomybės atgavimo.

Sešiasdešimt septyni meno darbai — 43 tapybos ir 24 skulptūros — iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos bus eksponuojami penkiuose pagrindiniuose JAV miestuose. Meno paroda New Yorke tęsis iki vasario 12 dienos, o sausio 25 d. įvyks iškilmingas labdaros vakaras New Yorko valstybiniame meno klube. Iš New Yorko meno paroda kovo 9 d. bus perkelta į Washington, DC ir ten veiks iki balandžio 8 d. Vėliau paroda keliaus į Čikagą, Houston ir Los Angeles.

Barbara Crane, menininkė ir šios Baltijos kraštų meno parodos kuratorė, atrinko tapybos ir skulptūros darbus, pradedant neoklasiškomis, baigiant abstraktais. Visi tie menininkai, ilgiausiai praleidę savo gyvenimą sovietų okupuotose kraštuose, buvo atskirti nuo Vakarų kultūros. Vis dėlto jie turėjo meninį pajautimą, kuriuo atrado kelius į nesugadintą naujųjų laikų meną.

Meno parodos sumanytojas ir organizatorius yra Hamid Ladjevardi (iš New Yorko), kuris specializuojasi investavimu Baltijos kraštuose. Nors jis yra persų kilmės, tačiau jo interesai šiuo metu yra Baltijos, o ne Kaspijos jūra. Jau aštuoneri metai Hamid Ladjevardi domisi Baltijos kraštais, jų kultūra, turtinga praeitimi, ypač menu. Prie Baltų parodos ruošos prisidėjo Inese Baranovska iš Latvijos, Ieva Kuzinienė iš Lietuvos, meno studijos ir Estų šiuolaikinio meno centras, o taip pat kiekvieno krašto kultūros ministerija ir JAV Baltų fundacija.

Spalvotą, kietais viršeliais meno parodos katalogą bus galima įsigyti kiekvienoje parodoje. Parduoto katalogo pelnas skiriamas paremti vaikų našlaičius ir vaikų ligonines Baltijos kraštuose. Norint gauti daugiau žinių apie parodą ar rezervuoti katalogą, prašom rašyti U.S. Baltic Foundation, 733 — 15th St., N.W., Suite 1026, Washington, DC 20005, o e-mail usbaltic@usbaltic.org. Arba kontaktuokite Joe Lumpkin U.S. Baltic Foundation (202) 393-3338.

LB Kultūros taryba

Išeivijos menininkų darbai — dovana Lietuvai

1956 m. Čikagoje veikė lietuvių menininkų klubas, kuriame iškeltas reikalas kaupti ir išsaugoti nepriklausomai Lietuvai meno kūrinius. Sąjungos pirmininku buvo išrinktas dail. Zenonas Kolba, o meno galerija pavadinta Čiurlionio vardu.

Čiurlionio galerijos įsteigi-

kaip kūrėsi ir veikė VLIKas, telkiamos jėgos kelti Lietuvos laisvės bylą.

Filmas taip pat vaizduoja, kaip, susidarius sąlygomis, lietuvių išeiviai iš Vokietijos DP stovyklų pradėjo išvykti į JAV, Kanadą, Australiją, kitas šalis. Tuomet ir buvo priimta Lietuvių Charta, susikūrė po visą pasaulį išsisklidusius išeivius jungianti, juos vienijanti organizacija — Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, jo valdyba. O užsienyje gyvenanti lietuvių yra gana daug — pasak iš ekrano kalbančio PLB valdybos vykdomojo vicepirmininko A. Rugleniaus, išeiviai sudaro trečdalį Lietuvos, trečdalį dabartinių jos gyventojų.

Matai visa tai vaizduojančius filmo kadrus ir pagalvoji: vargu ar rasime kitų tautų svetur atsidariusius žmones, kurie sugebėtų taip susitelkti, sukurti tokias stiprias savo organizacijas, kaip išeiviai lietuviai.

Aptarime dalyvavę tiūrovai pripažino, kad šis vertingas, įdomus filmas — bene pirmasis išsamiai vaizduojantis pokario išeivijos istoriją, jos kelių telkinius kūrėsi lietuviškos mokyklos, buvo parengtos švietimo programos. Filmas įamžino Vasario 16-sios gimnazijos kūrėms, sekmingos veiklos vaizdus, ryškiai parodo, kaip kūrėsi Lietuvių sąjunga, kitos pirmosios išeivių organizacijos. Nemažai vietos skirta Lietuvių Rašytojų draugijos atkūrimui, jos pirmajam suvažiavimui, Freiburge įsikūrusiai meno mokyklai. Vienas iš jo iniciatorių, A. Ruglenius, istorikas V. Trumpa iš ekrano pasakoja

mo akte įrašyta, kad paveikslai skirti nepriklausomai Lietuvai, kad kiekvienas parodos rengėjas atiduoda vieną, vertinamą komisijos išrinktą, meno kūrinių Čiurlionio galerijai saugoti.

Per keturiasdešimt metų Čiurlionio galerija kaupė meno kūrinius. Galerijos steigėjas išėjo amžinybėn, o taip pat ir didesnę dalį menininkų. Tačiau truko 10 metų, kol pagaliau Čiurlionio galerijos paveikslai iškeliavo ten, kur menininkų buvo paskirti, būtent — į Lietuvą.

Čiurlionio galerijos, Inc., pirmininkas Domas Adomaitis pirmas supakavo ir tvarkingai perdavė Lietuvai Midland Federal banke saugomus paveikslus, tarpininkaujant JAV LB Kultūros tarybai, finansuojant Lietuvių fondai. Šie paveikslai 1999 m. rugpjūtio mėn. pasiekė Lietuvą ir yra Lietuvos dailės muziejaus direktoriaus Romualdo Budrio priežiūroje.

Paveikslai, kurie buvo kaupiami Jaunimo centre ir vėliau perkelti į muziejų FLC Lemonte, tik prieš Naujuosius meno iškeliavo į Lietuvą. Jaunimo centro Čiurlionio galerijos direktorius yra Algis Janušas.

2000 m. kovo 11 d., minint Lietuvos atgavimo dešimtmetį, bus iškilmingai atidaryta jubiliejinė išeivijos menininkų paroda. Tegul tauta pamato, ką dailininkai kūrė išeivijoje, tės ir turto lietuvių tapybos tradicijas, pradėtas nepriklausomoje Lietuvoje. Tie dailininkai aukojė savo geriausius kūrinius, nes jie tikėjo, kad ateis laikas ir Lietuva bus laisva ir nepriklausoma.

Parodos atidarymo progą bus išleistas leidinys — apybraiža apie visus išeivijos menininkus. Apybraiža jungs visų meno kūrėjų dailininkus nuo 1944 m. iki 1999 metų.

JAV LB Kultūros taryba dėkoja Lietuvių fondai, kuris atkreipė dėmesį į šį reikšmingą reikalą, finansuodamas persiuntimo išlaidas.

Algimantas A. Naujokaitis

Marija Remienė



Is Mykolo Žilinsko kolekcijos.



K. Šklierius. „Prastūzijos mieste“. 1931 m.

Sugrįžimai ir susitikimai

Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. rugsejo 13 d. posėdyje, kuriam pirmininkavo prof. V. Landsbergis, buvo nutarta 2000-taisiais metais Tarptautinę muziejų dieną pažymėti, surengiant lietuvių išsivijusių dailininkų parodą „Sugrįžimas“ Vilniuje, Radvilų rūmų salėse.

„Šios parodos ekspoziciją sudarys Lietuvai skirti lietuvių išsivijusių dailininkų kūriniai, kurie buvo saugomi Čiurlionio dailės galerijoje Čikagoje. Dailis, kuriais, kurios globojo Domas Adomaitis, jau sėkmingai pasiekė mūsų muziejų saugyklas ir šiuo metu ruošiami būsimai parodai“, — pranešė Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys. 1999 spalio mėn Čiurlionio galerijos direktoriui Algiiui Janušui. Svarbiausias klausimas, kuris jaudino Čiurlionio galerijos valdybą, tai lėšos — būdama ne pelno siekianti organizacija, neturėjo pinigų nei siuntimui, nei kūrinių paruošimui kelionei. Sakoma — daug rankų didelę naštą kelia — reikalingi padėjėjai, kai į veiklą įsijungė LB Kultūros tarybos pirmininkė Marija Remienė ir žinia, kad lėšas išsiuntimui skiria Lietuvos fondas, nuskambėjo kaip keliantis varpas. Tuo metu

Čiurlionio galerijoje, esančioje Jaunimo centre, paruošiamieji darbai ėjo jau į pabaigą — istorinės Čiurlionio galerijos kolekcijos, kurios pagal statuto nuorodą „Meno kūrinių fondas yra nepriklausomas Lietuvos nuosavybė ir juo disponuoti gali tik nepriklausomos Lietuvos vyriausybė“, turtas ir jį lydintys dokumentai pagal Illinois įstatymus buvo ruošiami kelionei, o 1999 metų gruodį iš „Transpak“ su paskutiniaisiais šventiniais sūnūnais, dailės kūrinių kolekcija iškeliavo į Lietuvą.

Dar kartą prisimenant Čiurlionio galerijos kolekciją ir jos atsiradimo priežastis, sugrįžtant prie 1966 metais Petro Dauzvardžio, Šileikio, Kolbos, Jono Jasiūčio ir Vaidaičio pasirašytų bei užtvirtintų Čiurlionio galerijos statuto įstatų, bevartant Lietuvos dailės archyvą (įkurtas A. Kezio ir oficialiai atidarytas 1980.05.09 d., Jaunimo centre, pastoviai iki šiol tvarkomas, papildomas ir prižiūrimas jau 20 metų dail. Magdalenos Stankūnienės ir Halinos Moliejienės) Čiurlionio galerijai paskirtus aplankus ir segtuvus, suradau Mykolo Žilinsko, didžiojo dailės mecenato, kurio vardo galerija yra Kaune,

1962 m. gruodžio 18 d. pasirašytą dailės kūrinių dovanojimo aktą. Šiuo aktu 1962 metais Arterikos lietuvių meno klubui buvo perduoti senųjų Europos meistrų paveikslai, vadovaujantis viena kilnia nuostata: „Šie paveikslai nuo šiol turi būti laikomi lietuvių tautos nacionaliniu turtu ir saugomi ar eksponuojami aukščiausioje Meno galerijoje iki to laiko, kol Lietuvos tautos nepriklausomybė ir suverenitetas bus atstatyti, tada šie paveikslai privalo būti perduoti Nacionaliniam Lietuvos muziejui Lietuvoje“.

Nors Čiurlionio galerija buvo įsteigta ir jos veikla siekiama „Sudaryti Meno kūrinių fondą iš visų meno šakų bei kryptų lietuvių dailininkų meno kūrinių“, galerijos globos komitetas priėmė M. Žilinsko dovanotus daugiausia senųjų Europos meistrų kūrinių paveikslus, kad juos išsaugotų ir įvykdytų mecenato valią. Mykolo Žilinsko dovanoti paveikslai patys pirmieji pasiekė tikslą — galerijoje Kaune, M. Žilinsko kolekcijoje, užėmė jiems tinkamą vietą.

Dar 1991 metais prasidėję pasitarimai tarp Čiurlionio galerijos globos komiteto ir Lietuvos dailės muziejaus direktoriaus Romualdo Budrio pamatų įgavo pagreitį. Jau ir tada niekas neabejojo, kad „Čiurlionio galerijos fondo (t.y. kūrinių rinkinys Lietuvai) darbai būtų išlaikomi kartu, kaip vienas rinkinys, kurio vertė yra visų pirma istorinė ir politinė, kaip ir meninė“, visi tvirtino, kad „Čiurlionio galerijos rinkinys bus perduodamas Lietuvos valstybės dailės ar Kauno M.K. Čiurlionio muziejams, nes jie yra valstybės išlaikomi“, ir visi vieningai pritarė, kad „Lietuvos dailės muziejui, Kultūros ministerijai būtų naudinga Čiurlionio galerijos ir kitų muziejų paslaugos, kai Lietuvos valstybės per konsulatą rengtų meno parodas JAV muziejuose ar galerijose bendrai JAV visuomenei.“

Pasitarimų metu buvo pastoviai akcentuojama, kad numatoma „Radvilų rūmuose Vilniuje įrengti išsivijusių dovanotų dailės darbų nuolatine paroda, kai šie rūmai bus atgauti ir sutvarkyti“, taigi 1991 metais buvo aišku, kad vertin-gu architektūros paminklų lai-

komo pastatų ansamblio remontas, restauracija, o ypač autentiška interjero įranga, pareikalaus daug laiko ir lėšų. Čiurlionio galerijos globos komitetas, gerai žinodamas, kaip Lietuvoje trūksta salų ekspozicijoms, visada siekė, kad Čiurlionio kolekcijai Lietuvoje būtų paskirtos „pakan-kamai didelės patalpos, kad rinkinys nebūtų sandėliuose laikomas, o prieinamas lankytojams“. Reikėjo išsiaiškinti daugelį iškilusių klausimų, o tarantais, svarstant, Čiurlionio galerija 40 metų veiklos jubiliejų dar šventė Čikagoje — suruošė parodą, išleido leidinį — galerijos veiklos, parodų organizavimo ir dailės kūrinių kaupimo ataskaitą. 1999 metais, pradedama seną tradiciją, galerijos direktoria / valdybos, nenuilstamai dirban-ti jau 10 metų, dar kartą, jau paskutini, parodė lietuvių visuomenei visą sukaupą turtą: suruošė, vienu vardu „Zen-giant“ 2000 metų pavadinu-si, tris parodas. Jų metu buvo prisiminti galerijos ir kolekci-jos kūrėjai, galerijos tikslai ir karta, kuri prieš pusę šimt-mečio buvo viena pagrindinių kūrybinių jėgų Lietuvos gyve-nime, ryškios asmenybės, palikuosius savitus pėdsakus įvairiuose dailės baruose. Dau-giau kaip 100 dailininkų „kū-rė“ kolekciją, todėl ji iš-skirtinė, unikali ir įdomi, nes i Lietuvą sugrįžtantys kartu parsiveža ir savo jaunuosius pasekėjus — Amerikoje gim-usius ir čia meno pagrindus ga-viusius. Todėl paroda „Sugrį-žimai“ Vilniuje netikėtai gali tapti ir pirmą pažintimi, pir-mu susitikimu.

Praeitų metų vasarą Čiurlionio galerijos direktorius Algis Janušas lankydamsis Lietuvoje, susitiko ir su Kauno M.K. Čiurlionio ir su Lietuvos dailės muziejus direktoriais ir galutinai nusprendė, kad Čiurlionio galerijos kolekcijos paskutinis tikslas yra Kauno M.K. Čiurlionio muziejus, gaila labai prisiegtas rimtų bėdų, bet tikėjimės, kad kolekcija palengvins surasti ir stiprių mecenatų, reikalingų tvirtam kolekcijos įsikurimui. Lietu-vos dailės muziejaus direkto-rius R. Budrys 1999.11.15 rašytame laiške patvirtino: „Mūsų mintys su M.K. Čiurlionio galerijos globos komite-to nuostata, dėl dovanotų Lie-tuvai dailės kūrinių rinkinio nedalomumo visiškai sutam-

pa. Lietuvoje apjungus, anksčiau Čikagoje padalintus, dviejų Čiurlionio galerijų saugomus rinkinius į vieną unikalų rinkinį, būtų tikslinga jį saugoti Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (jau vien galerijos pavadinimas tai ipareigoja). Kaip minėjau, mes šiuo metu intensyviai rengiame išsivijusių kūrų dailės kūrinių aptval-ginę parodą „Sugrįžimai“. Ją skiriame Lietuvos Respubli-kos nepriklausomybės dešimt-mečio jubiliejui. Šioje parodoje juos globojamas dailininkų dovanotų kūrinių Lietuvai rin-kinius turėtų užimti išskirtinė ir reikšminga vieta“.

Turime pareikšti didžiausią pagarbą žmonėms, daugiau kaip 40 metų vykdžiusiems Čiurlionio galerijos statuto nuostatas, įvertinti pastangas, kurių dėka istorinė Čiurlionio galerijos kolekcija pasiekė pagrindinį tikslą — nepriklausomos Lietuvos mu-ziejų.

Jaunimo centro Čiurlionio galerija toliau tęsia savo veiklą: rengiamos parodos, susitikimai. Nauji metai. Kaip ir kiekviename laiko postūkyje, atsirast naujos idėjos, nauji veidai, nauji kūrėjai, kiekvienos kartos savi uždaviniai. Ir vienas pirmųjų 2000-aisiais metais Drauge paskelbtų Jaunimo centro kvietimų ragino atvykti, maloniai praleisti va-

„Su Tėvuku sodinau medelį“

Kai Lietuva 1990 m. atgavo Nepriklausomybę, kitur gyvenę lietuviai pradėjo siųsti tėvynėn savo sukauptus dvasinius turtus, archyvus, knygas, meno kūrinius, enciklopedijas ir t.t.

Viena tokių yra ir Aldona Alkevičiūtė-Biliūnienė, 1999 m. vasarą Lietuvoje suruošusi savo tapybos darbų parodą, kuri vyko net keliuose miestuose. Ji savo parodą dedikavo tėvui, pavadindama ją „Su Tėvuku sodinau medelį“.

Aldona Biliūnienė nuo pat mažens mėgo gamtą, mėgo pašlyti, tačiau tremties kelias ilgai neleido jai išvystyti šio talento. Atvykusi į Ameriką, apsigyveno Detroit. Sukūrusi šeimą su Vytautu Biliūnu, augino dukrelę, dirbo. Tik, išėjusi į pensiją, persikėlusi gyventi į Juno Beach apylinkę, Floridoje, Aldona Biliūnienė pagaliau galėjo atsieti savo mėgstamiems polinkiams: pasisodinti didžiulį, pilną įdomių gelių, krūmų bei medžių sodą, ir studijuoti tapybą.

Tapybą Aldona studijavo Palm Beach Community kolegijoje. Jos studija buvo tame didžiuliam spalvingame, egzotiškame sode, kur paskutiniaisiais metais bėgiojo ir mažas anūkėlis.

Besilankydama Lietuvoje pas gimines, Aldona Biliūnienė vis nusivėzdavo ir savo tapybos darbų, kurie ilgainiui patraukė meno žinovų akį. Jie pasiūlė Aldonai suruošti savo darbų parodą. Buvo neįprasta ir tai, kad Aldona tapybą pradėjo studijuoti, jau išėjusi į pensiją, pasiekusi brandaus amžiaus. Taigi, ne tik Aldonos paveikslai buvo neeiliniai, bet ir ji pati!

Aldona Biliūnienė, gyvendama Floridoje, priklausė Lietuvos Vytiaus, Lietuvos dukterims. Turėjo progos įteikti vargstantiems šeimoms Juno Beach skyriaus Lietuvos Dukterų paramą. Tai ir 1999 m. parodai ji pasirinko menininkų su negalia galeriją „Gyvybės jėga“, Kybartuose. Joje 1999 m. birželio 19 d. buvo atidaryta Aldonos Biliūnienės tapybos paroda. Po kelių savaitių paroda perkelta į Vilkauskį, o rugpjūčio 19 d. Aldonos Biliūnienės paroda buvo atidaryta Gabrielės Petke-

karą — viename tikslui — surinkti lėšų Čiurlionio galerijos tolimesniai gyvavimui.

L. Krivickienė



Dail. Aldona Biliūnienė.

vičaitės — Bitės bibliotekos galerijoje „2-sis aukštas“. Parodos kuratorius buvo Arvydas Karaška.

Parodoje eksponuoti 34 akrilikos ir aliejiniais dažais tapyti paveikslai, o kai kurie paveikslai, vietiniams lietuviams pageidaujant, buvo sukurti iš kriauklių. Tuos meno darbus į Lietuvą vežė Aldona ir Vytautas Biliūnai bei duktė Rozita su vyru Beniumi Paulausku.

Aldonos Biliūnienės parodos buvo gausiai lankomos, rado atgarsį ir spaudoje. Apie parodą rašė Antanas Žilinskas „Šešupėje“, 1999 m. rugpjūčio 11 d.; Viktoras Sabataitis aprašė Aldonos Biliūnienės parodą „Vilkauskio kronikoj“ ir „Kybartų kronikoj“. Vida Bielskytė apie parodą parašė ilgą straipsnį „Lietuvos aido“, 99 nr.

Visi parodą vertino teigiamai, jiems įdomi buvo pati Aldona Biliūnienė, darbų tematika, paveikslų spalvingumas. Floridos gelių ir gamtos egzotika. Panevėžio parodos kuratorius Arvydas Karaška siūlė ateinančiais metais parodą suruošti Vilniuje.

Pačiai dailininkei išpildyti daugybė! Jinai buvo nepaprastai sujaudinta žmonių dėmesiu jos kūrybai ir gyvenimu tolimoje Floridoje. Daug kas stebėjosi jos pasiryžimu studijuoti ir kiekvieną dieną laiko paskirti tapybai. Aldonai Biliūnienei nepaprastą išpildį padarė su negalia menininkai, kurie, nepaisant savo problemų, sugeba kurti.

Visus savo tapybos darbus Aldona Biliūnienė paliko Lietuvai, tad linkime jai energijos ruošti kitai parodai. Smagu matyti, kad iš su tėvuku sodinto medelio, užaugo didelis medis.

Dalia Augūnienė



Is Mykolo Žilinsko kolekcijos.



Dail. Aldona Biliūnienė (trečioji iš kairės II eil.) Kybartuose, „Gyvybės jėga“ galerijoje, tarp menininkų su negalia.

Provincijos kultūra

Algimantas A. Naujokaitis

Po nepriklausomybės atkūrimo kairiosios partijos ir jų rėmėjai rektė rekė (ir dabar teberėkia), kad, nustojus veikti pagal kompartijos komandą vos ne kiekviename kolūkyje (kolchoze) pastatytiems kultūros namams, nusmukianti provincijos kultūra, kaimo žmonės liks tamsūs, neturės kur praleisti laisvalaikio. Visa tai paneigė lapkričio mėnesį Vilniuje, Rašytojų klube įvykęs Ukmergės rajono kultūrininkų vakaras, pavadintas „Provincijos kultūra“. Tas vakaras ne tik paneigė kairiųjų verkšlenimą, bet patvirtino, jog šiandieninėje provincijoje kultūrinis gyvenimas ir meninė veikla privačios iniciatyvos ir visuomeninių organizacijų dėka paivairejo, igavo pozityvių, įdomesnių ir vertingesnių bruožų, negu okupacijos laikais.

I Rašytojų klubą sugužėjo visas būrys Ukmergės kultūrininkų: poetų, publicistų, dailininkų, muzikantų, bibliotekininkų, žurnalistų, net režisierių ir dramaturgų.

Ukmergė iš tiesų turi savo kultūrą, ir visai neprasta, — pradedamas vakarą pripažino jį „važnyčiojės“ iš Ukmergės rajono kiles, o dabar Vilniuje gyvenantis ir Pedagoginiame universitete studijuojantis, jaunas poetas Ričardas Šileika, pernai išleidęs gerų atgarsių susilaukusią jau antrąją savo poezijos knygą *Metraščiai*.

Kalbėjęs jaunųjų entuziastų įgėjomis susikūrusios Ukmergės rajono Kultūros draugijos pirmininkas Vytautas Cesnaitis (beje, Klaipėdos universiteto rezisūros magistrantas) išskaičiavo nemažai savo knygas išleidusių poetų, prozininkų, publicistų. Tai įvairiosse įstaigose ir įmonėse dirbantys: Vincas Lukša, Gintautas Stankaitis, Vanda Kinderytė-Budrienė, Stasys Žizys ir kiti. Publicistikoje pasireiškęs ukmergiškis Alfars Pakėnas dabar ruošiasi išleisti savo romaną. Ne tik Ukmergės krašte, bet ir visoje Lietuvoje savo subtilia, savita poezija ima garseti Siesikų mokykloje peckuriu dirbantys tylūs, skaidrios sielos ir skaidraus būdo vaikas Romas Raila, 1996-aisiais metais išleidęs savo pirmąją eilėraščių knygą *Gra-*

fo manija. Pasak šią knygą rengusio ir redagavusio ukmergičio K. Cesnaitio, R. Railos poezijoje išreikštas poeto liūdno sielos šauksmas yra atsvara prieš sumėsčionę janciją mūsų visuomenę, moralinį nuosmukį, krikščioniškųjų vertybių praradimą. Poet mintys persikūnija ne grafišmo žodžiais, bet virsta Grafo (Romo Railos) manija. Beje, kai ši knyga pateko į Tomo Venclovos rankas, jis ją gana teigiamai įvertino, o Druskininkų poetinio rudens diskusijoje apie tą knygą daugiausia ir kalbėjo.



Romas Raila.

Vakare R. Raila paskaitė klausytojų dėmesingai sutiktą porą savo naujų eilėraščių, kuriuos autorius mielai pasiūlė *Draugo* šeštadieniniam priedui.

Gal manote, kad tiek R. Railos, tiek kitas ukmergiškių literatų knygas už didelius pinigus leidžia didžiosios Vilniaus leidyklos? — „Anaip! Džiausiausia jas leidžia ir leidybos kaštus dengia vietos kultūrininkų įsteigtas Ukmergės Kultūros fondas, o spausdina Ukmergės arba Utenos spaustuves. Tas Kultūros fondas nepraso, ištisęs ranką, pinigų ir valstybės išdo — jį remia ne tik vietinė savivaldybė, bet ir kultūros reikšmę pradedantys suprasti verslininkai, kiti geradarijai.

Beje, su to fondo ir rajono Kultūros draugijos parama ukmergiškiai kultūrininkai nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, nuo 1991-ųjų metų leidžia kasmetinį kultūros žurnalą — almanachą *Eskizai*. Jo siela ir redaktorius — tas pats V. Cesnaitis su būriu pagalbininkų-lite-

ratų. I vakarą jie atsivežė naują, dešimtąjį šio žurnalo numerį, skirtą šio — senojo Deltuvos krašto praeičiai ir kultūrai. Redaktorius V. Cesnaitis paaiškino, kad jie ne tik šiame žurnale, bet ir muziejų Lietuvoje observatorija, vertingų meno kūrinių kolekcija.

Ukmergičiai tęsia ir kitas senąsias šio krašto kultūrinės tradicijas. Publicistas A. Pakėnas priminė, kad 1938 m. Ukmergės savivaldybė buvo įsteigusi 1,000 litų literatūrinę premiją. Už *Baltaragio malūną* ją yra gavęs Kazys Boruta, o A. Vaičiulaitis — už tuomet išleistą antrąją savo knygą.

Ukmergičiai gerbia ir saugo išėjimoje gyvenusio savo kraštiečio poeto Vlado Šlaito atminimą. Jo tolima giminaitė filologė J. Žekevičiūtė surinko visą išlikusią V. Šlaito kūrybą, apėmė ją Londone paskutinėmis gyvenimo dienomis. Filologės dėka, Rašytojų sąjungos leidykla išleido stambią V. Šlaito knygą *Saulė ant šaligatvio*, kurioje sudėti visuose jo rinkiniuose, kituose leidiniuose išspausdinti eilėraščiai ir net viena periodikoje aptikta novelė.

Rašytojų klube surengtame vakare Ukmergės bibliotekos vedėja Valerija Židonienė pasakojė apie čia rengiamus vietinių literatų samborius, senąją Vilkmergės menančio pilikainio papėdėje rengiamą poezijos pavasarių ir rudenis. O kur dar ukmergičių

KARALIUS LYRAS

Romas Raila

Skambekit, fanfaros!
Atėjo,
jau atėjo
didi valanda!

Prieikite,
gerosios mano dukters!
Prieikite,
užlipkite ant pakylės,
nusimeskit abi
savo madingus rūbelius
ir parodykit visiems,
kas esate.

Ai - ai,
kaip tatau nuoširdus!
Ai - ai,
Kokie dailūs užpakaliukai!

Tespausdina jų nuotraukas
visi laikraščiai.
Tekalba apie juos
visos radijo stotys.
Terodo juos kasdien
TV!

Ateikit,
ateikit artiau,
mano šaunieji žentai!
Stokitės ant kilimo
ir parodykit mums,
kaip mokate mėti
krepsinio kamuolį!

Papasakokit mums,
mano mielieli,
kaip smagu jums buvo
už jūrių kabakuose.

Teišgirsta visi,
kokios firmos alus
jums skaniausias,
kokius automobilius
jūs mėgstate vairuoti
ir kokių gumų
jūs kramtyti įpratę.

Jums visa karalystė,
jums visi turtai,
gerieji jaunuoliai!

Tenelietėia jūsų rankos
nei grėblių, nei kauptukų.
Tenedrista jos dirbti
su mente ar kastuvu.
Ir tenevarto jos niekad
poezijos knygių!

Skambekit, fanfaros!
Atėjo,
jau atėjo
didi valanda!
Atėjo
supervalanda!

Jau greit kalendorių
vietoj vieneto
rašysime dvejetą,
o tris devyniukes
paheisim trimis nuliais.

Jau greitai
viskas bus kitaip.
Mes pašalinsime dangaus žvaigždes
ir pasilikime estrados žvaigždes.
Mes pašalinsime girių šaltinius
ir pasilikime spirito varyklas.
Mes pašalinsime liūdus menus.
ir pasilikime reklamos klipus.
Mes pašalinsime pilkus amatus
ir pasilikim lėktuvų skrydžius po tiltais.
Mes pašalinsime draugystę
ir pasilikime politiką.
Mes pašalinsime garbę
ir pasilikime prestižą.
Mes pašalinsime Tėvyne,
ir jos vietoj gyvuos tik valstybę.

Mes pašalinsim ir tave,
mano trečioji kvailoji dukterie,
prisiskaičiusi kažkokio *Sekspyro*,
prisiskaičiusi Broniaus *Radevičiaus*,
prisiklausiusi *Mocarto*,
prisiklausiusi *Čiurlionio*,
besedinti staklės.

Dar šiandien tu būsi
plikai nukirpta
ir išvežta
į durpyną!

Ai - ai!
Kaip man negerai!
Kaip skauda man galvą!
Kaip sopa man seną galvą,
sukaustytą paralelėmis ir meridianais,
žilą sniegynais ir debesynais,
gumbuoat kalnytais!

Ai - ai, kaip baisiai sopa
man seną didžiulę galvą
nežinia, kodėl
per amžių amžius.

paminėjo ir senojo, istorinio Deltuvos krašto, visos Lietuvos kultūrai teigiamos įtakos turėjusį grafo Kosakovski dvarą, kuriame buvo 12,000 tomtų biblioteka, viena pirmųjų Lietuvoje observatorija, vertingų meno kūrinių kolekcija.

Ukmergičiai tęsia ir kitas senąsias šio krašto kultūrinės tradicijas. Publicistas A. Pakėnas priminė, kad 1938 m. Ukmergės savivaldybė buvo įsteigusi 1,000 litų literatūrinę premiją. Už *Baltaragio malūną* ją yra gavęs Kazys Boruta, o A. Vaičiulaitis — už tuomet išleistą antrąją savo knygą.

Ukmergičiai gerbia ir saugo išėjimoje gyvenusio savo kraštiečio poeto Vlado Šlaito atminimą. Jo tolima giminaitė filologė J. Žekevičiūtė surinko visą išlikusią V. Šlaito kūrybą, apėmė ją Londone paskutinėmis gyvenimo dienomis. Filologės dėka, Rašytojų sąjungos leidykla išleido stambią V. Šlaito knygą *Saulė ant šaligatvio*, kurioje sudėti visuose jo rinkiniuose, kituose leidiniuose išspausdinti eilėraščiai ir net viena periodikoje aptikta novelė.

Rašytojų klube surengtame vakare Ukmergės bibliotekos vedėja Valerija Židonienė pasakojė apie čia rengiamus vietinių literatų samborius, senąją Vilkmergės menančio pilikainio papėdėje rengiamą poezijos pavasarių ir rudenis. O kur dar ukmergičių

dailininkų iniciatyva įsteigta dailės galerija! Joje kelinti metai rengiami lino dailės darbų saskrydžiai. Jie pritraukia ir kitų aplinkinių rajonų, provincijos miestelių dailininkus, tarp jų ir Obelios gyvenantį Rimvydą Pupelį. Beje, neseniai Vilniuje vykusiam festivalyje už videofiliją apie savo dantis R. Pupelis su savo kolega laimėjo pirmąją vietą — dovana filmavimo aparatą.

Ukmergičiai taip pat įkūrė nedidelį, bet populiarių savo teatrą „63 kėdės“. Be kitų pastatymų įsimintinas spektaklis *Strado gados* (pagal Antano Strado-Stradeliio ir Sigit Gedos poeziją). Rašytojų klube vienas ukmergiškių aktorų Žilvinas Kaminskas, neblogiau už sėstinę profesionalus, atliko teatrinį etiudą iš šio spektaklio.

Negaliu nutylėti, kad Ukmergėje taip pat veikia vaikų teatro studija „Nykštukas“. Už rajono ribų jau garėja Ukmergės meninės fotografijos meistras. Rašytojų klube buvo surengta jų įdomi nuotraukų paroda, vaizduojanti Ukmergės senamiesį. Meninės fotografijos srityje pirmuoju smuku groja savo personalinę studiją įsikūrusis fotografas Albinas Kuliešis ir poetas Ričardas Šileika (fotografija — jo antrasis talentas).

Daug galima rašyti apie Ukmergės dramaturgo Kęstutis Cesnaitis, kraštotyrininkų,

Dabar aš noriu...

Dabar aš noriu pasakyti tai, ko anksčiau nebuvo reikalo sakyti. Imkime žodį „taškas“. Angliškai „dot“. Anksčiau jis buvo rašomas, bet labai retai sakomas. Šiandien, kompiuterių hegemonijos metu, „dot“ tapo įkyriausiu žodžiu. Dargi pridėjus prie jo skiemenį „com“ ir šią samplaiką „dot com“ nuolat kartojant, girdint, matant, kažkaip darosi neįauku. Bent man. Juk šitaip yra zulinama žmogaus sąmonė, tolygiai kaip ją jau yra gerokai nužulinusi agresyvi, nemelodinga, rėksminga, iki pamšimo kartojama pigaus roko muzika, tiksliau, bėgno daugymas, stygų žvanginimas. Roko ritmas nori nenori išjudina sąnarius. Imi kraipytis, kaip ir visi kiti aplinkui. Tuo tarpu tas „dot com“ neįtaigoja kūno sąnarių, nesukelia kraipymosi, nei vaipymosi, tik nuskamba kaip koks paikas jaustukas.

Gal aš ir perdedu. Juk internetui reikia tam tikrų simbolių ir kodų, pagal kuriuos žmogus galėtų susisiekti su norimu dalyku. To neginciju. Ne. Ir „dot“, ir „com“ yra veiksmingi. Spausdinant tašką nereikia jo net ištarti. Tolygiai ir „com“. Vis dėlto, kad ir išspausdinu garsiai neišardamas, tie du žodžiai prabyla vidiniu balsu. Čia ir glūdi visas nepasitenkinimo kriukis. Pasijunti įpročio vergas. Kartote kartojį įkyrų žodžių.

Keista žmogaus psichė. Maištauja prieš būką vienodumą. Gyvendamas Lenkijoje, Szczecyno mieste, pusmetį dirbau kroviku. Baisiai vyriškas darbas. Juo ne tik didžiavodavau, bet ir džiaugiausi: galiu buvo vieną kitą kilogramą miltų, cukraus, kelias silkes „užsisauoti“ savo žūtbotiniams poreikiams. Mano bendradarbis lenkas pan Bas buvo juokdarys. Kai susėdė džiaip pasakoti apie savo aistrą atsinaujinimui. Sakė, kad kiekvieną kartą, grįždamas namo pas savo mylimą žmoną Vandzė, bet kuo ypatingu ją nustebindavo. Tai sukombinuotų šokoladu, konservų dėžute, tai Oderio šlaituose nuskintų gėlių puokšte, bet labiausiai neįprastu įėjimu į namus. Kartais, užuot pro duris, įlipdavęs pro langą. Bandęs pro kamina, bet niekas iš to neįėjo. Sykį atjojęs pasiskolintu arkliai.

Todėl patartiau interneto sistemai bent iš dalies šiek muziejinių darbų, pagaliau apie muzikantus. Ir Rašytojų klube surengtą vakarą savo muzikavimu pajavairino roko grupės „Cobi“ vyrukai — klubo „Rokmergė“ dalyviai.

Pabaigai galiu drąsiai pasakyti: į praeitį nuėjo sovietinio tipo kaimo kultūros namai, kuriuose pagal komandas iš aukščiausio skambėjo rusiškos „tiasuškos“.

Todėl patartiau interneto sistemai bent iš dalies šiek muziejinių darbų, pagaliau apie muzikantus. Ir Rašytojų klube surengtą vakarą savo muzikavimu pajavairino roko grupės „Cobi“ vyrukai — klubo „Rokmergė“ dalyviai.

Pabaigai galiu drąsiai pasakyti: į praeitį nuėjo sovietinio tipo kaimo kultūros namai, kuriuose pagal komandas iš aukščiausio skambėjo rusiškos „tiasuškos“.

Pranas Visvydas



Vakaro vadovai (iš kairės): broliai Kęstutis ir Vytautas Cesnaitis, poetas Ričardas Šileika. Nuotr. A. Kuliešio



Vilniuje apsilankę Ukmergės kultūrininkai. Pirmoje eil. iš kairės: V. Cesnaitis, A. Kuliešis, V. Židonienė; II eil.: A. Plešina, R. Šileika, V. Vyčas; III eil.: R. Raila, J. Keveikštas, Ž. Kaminskas, A. Pakėnas, K. Cesnaitis. Nuotr. A. Kuliešio